

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

GENDER STEREOTIPLARINING LINGVISTIK IFODASI

Muxammedova Mohichexaxon Baxodir qizi,

Qo'qon davlat universiteti 1-bosqich magistranti, tel: +998912004725

e-mail: mohichehramammedova7@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqola gender stereotiplarining til orqali qanday ifodalanishini o'rganadi. Gender stereotiplari – bu erkak va ayollarning ijtimoiy rollari, xususiyatlari va xatti-harakatlariga nisbatan oldindan belgilangan, ko'pincha salbiy ta'sir ko'rsatuvchi umumlashtirilgan tasavvurlar. Lingvistik jihatdan ular leksika, frazeologiya, grammatika, diskurs va metaforalarda namoyon bo'ladi. Tadqiqot ingliz, rus va o'zbek tillari materiallari asosida olib borilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, til gender stereotiplarini nafaqat aks ettiradi, balki ularni mustahkamlaydi va avlodlardan avlodlarga o'tkazadi. Gender neytral tilga o'tish stereotiplarni yumshatishga yordam berishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *gender stereotiplari, lingvistik ifoda, gender lingvistikasi, o'zbek tili, frazeologiya, diskurs tahlili.*

Annotation. *This article explores how gender stereotypes are expressed through language. Gender stereotypes are predefined and often generalized perceptions about the social roles, characteristics, and behaviors of men and women, which frequently have negative implications. From a linguistic perspective, these stereotypes are manifested in lexis, phraseology, grammar, discourse, and metaphors. The study is based on materials from English, Russian, and Uzbek languages. The findings indicate that language not only reflects gender stereotypes but also reinforces them and transmits them from one generation to another. The transition to gender-neutral language may help reduce the impact of such stereotypes.*

Keywords: *gender stereotypes, linguistic expression, gender linguistics, Uzbek language, phraseology, discourse analysis*

Аннотация. *В данной статье рассматривается, как гендерные стереотипы выражаются в языке. Гендерные стереотипы представляют собой заранее сформированные и обобщённые представления о социальных ролях, качествах и поведении мужчин и женщин, которые часто оказывают негативное влияние. С лингвистической точки зрения они проявляются в лексике, фразеологии, грамматике, дискурсе и метафорах. Исследование основано на материалах английского, русского и узбекского языков. Результаты показывают, что язык не только отражает гендерные стереотипы, но и укрепляет их, передавая из поколения в поколение. Переход к гендерно-нейтральному языку может способствовать смягчению данных стереотипов.*

Ключевые слова: *гендерные стереотипы, лингвистическое выражение, гендерная лингвистика, узбекский язык, фразеология, дискурс-анализ*

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

KIRISH

Gender stereotiplari jamiyatda erkaklarni kuchli, mustaqil, rahbar va aqlli, ayollarni esa zaif, emotsional, uy va oila bilan bog'liq deb tasvirlaydi. Bu stereotiplar til orqali shakllanadi va tarqaladi. Til nafaqat voqelikni aks ettiradi, balki uni shakllantiradi (Sapir-Whorf gipotezasi ta'sirida). Lingvistik genderologiya (yoki gender tilshunosligi) XX asrning ikkinchi yarmida, feministik harakatlar ta'sirida rivojlandi. Robin Lakoffning "Language and Woman's Place" (1975) asari ayollar nutqining "zaif" xususiyatlarini (tag savollar, yumshatuvchi so'zlar) stereotiplar bilan bog'ladi. Keyinchalik tadqiqotlar tilning grammatik jins (gender marking), leksik tanlov va diskursdagi rolini o'rgandi.

O'zbek tilida gender tadqiqotlari nisbatan yangi bo'lib, rus va ingliz tillari bilan qiyosiy tahlillar mavjud. O'zbek tilida grammatik jins (grammatical gender) zaif ifodalangan, ammo leksik va frazeologik darajada stereotiplar kuchli: ayollarga oid iboralar ko'pincha salbiy yoki passiv ma'noda ("ko'zini yuvib" – chiroyli, lekin aqlsiz; "yolg'onchi xotin"), erkaklarga esa kuch va mas'uliyat ("boshliq", "o'g'il" bilan bog'liq ifodalar). Ingliz tilida "he" ning generik qo'llanilishi, "man" so'zining "insoniyat" ma'nosida ishlatilishi androtsentrizmni kuchaytiradi. Rus tilida o'tgan zamon fe'llarining gender belgilanishi nutqda jinsni majburiy ravishda ko'rsatadi.

Muammoning dolzarbligi: Zamonaviy jamiyatda gender tengligi masalalari kuchaygan bir paytda til stereotiplarni saqlab qolishi ijtimoiy tengsizlikka hissa qo'shadi. Tadqiqot maqsadi – gender stereotiplarining lingvistik mexanizmlarini (leksik, frazeologik, grammatik, diskursiv) ochib berish va o'zbek tili misolida qiyosiy tahlil qilish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Gender stereotiplarining til orqali ifodalanishi lingvistika, sotsiolingvistika va gender tadqiqotlarining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu mavzu til nafaqat jamiyatdagi stereotiplarni aks ettirishini, balki ularni mustahkamlashi va avlodlarga o'tkazishini ko'rsatadi. Adabiyotlarda gender stereotiplari leksik, frazeologik, grammatik va diskursiv darajalarda o'rganilgan. Ushbu bo'limda mavzuning asosiy nazariy asoslari, xorijiy va milliy tadqiqotlar, empirik yondashuvlar hamda ochiq qolgan masalalar tahlil qilinadi.

Gender va til munosabati bo'yicha ilk fundamental ishlar 1970-yillarda paydo bo'ldi. Robin Lakoffning "Language and Woman's Place" (1973/1975) asari bu sohada muhim burilish yasadi. Lakoff ayollar nutqini "women's language" deb atab, unda tag savollar (tag questions), yumshatuvchi so'zlar (hedges), bo'sh sifatlar (empty adjectives, masalan "adorable", "lovely"), haddan tashqari muloyimlik va noaniqlik ifodalarini ajratib ko'rsatdi. Uning fikricha, bu xususiyatlar ayollarning ijtimoiy zaifligini aks ettiradi va mustahkamlaydi: ayollar nutqi kuchli emas, balki noaniq va trivial mavzular atrofida bo'ladi. Shuningdek, ayollar haqida gapirganda ularni ob'ekt (jinsiy yoki xizmatkor) sifatida tasvirlash til orqali amalga oshiriladi (masalan, "lady" va "woman" farqi).

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

Lakoffdan keyin Deborah Tannen (“You Just Don’t Understand”, 1990) va Jennifer Coates kabi olimlar gender nutqidagi farqlarni “difference” yondashuvi orqali o‘rgandilar. Ular erkak va ayol nutqini madaniy farq sifatida ko‘rib chiqdilar: erkaklar – raqobat va ma’lumot almashinuvi, ayollar – munosabat va hamkorlikka yo‘naltirilgan. Biroq, keyingi tadqiqotlar bu farqlarni stereotiplar bilan bog‘lab, ularning ijtimoiy konstruktsiya ekanligini ta’kidladilar (Cameron, 2009). Gender performativlik nazariyasi (Judith Butler) tilni genderni yaratuvchi va saqlovchi vosita sifatida ko‘radi.

METODLAR

Tadqiqot sifatli va miqdoriy yondashuvlarni birlashtirdi. Materiallar:

Ingliz, rus va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklar (proverb va sayings) to‘plamlari (masalan, “A woman’s place is in the home” yoki o‘zbekcha ayollarga oid maqollar).

Ilmiy adabiyotlar va korpuslar (Google Books, media matnlari, o‘zbek adabiyoti namunalari).

Diskurs tahlili: Ommaviy axborot vositalari, reklama va adabiy matnlardan 200+ misol tanlandi.

Qiyosiy metod: Ingliz (grammatik jins zaif), rus (grammatik jins kuchli) va o‘zbek (leksik-semantik) tillari solishtirildi.

Tahlil bosqichlari:

Leksik-semantik tahlil (stereotipik sifatlar: “bossy” ayollar uchun, “assertive” erkaklar uchun).

Frazeologik va metaforik tahlil.

Grammatik gender marking ta’siri.

Statistik kuzatuv: Misollarda erkak/ayol sub’ektlar nisbati (oldingi tadqiqotlarda erkak argumentlari ko‘proq sub’ekt sifatida kelishi kuzatilgan).

NATIJALAR

Leksik daraja. Til gender stereotiplarini sifatlar orqali ifodalaydi. Ingliz tilida ayollar “bubbly”, “emotional”, “nurturing” (uy va oila bilan bog‘liq), erkaklar “assertive”, “dominant”, “logical” deb tasvirlanadi. O‘zbek tilida ayollarga “nazokatli”, “muloyim”, “uy bekasi”, erkaklarga “jasur”, “rahbar”, “oilaviy tayanch” kabi so‘zlar xos. Tadqiqotlarda ayollar bilan bog‘liq leksema salbiy kontekstda ko‘proq uchraydi.

Frazeologik va metaforik ifoda. O‘zbek tilida gender stereotiplari frazeologizmlarda kuchli: ayollarga oid iboralar ularning zaifligi yoki go‘zalligini ta’kidlaydi (“ko‘zini yuvib turibdi” – chiroyli, ammo passiv), erkaklarga esa kuch-quvvatni (“erkak kishi – oila boshlig‘i”). Ingliz tilida “like a girl” iborasi salbiy ma’noda ishlatiladi (zaiflik ramzi). Metaforalar ham stereotiplarni kuchaytiradi: ayollar – “uy qushi”, erkaklar – “yetakchi sher”.

Grammatik daraja. Gender marking kuchli tillarda (rus, fransuz, ispan) fe’l va sifatlar jinsga moslashadi, bu nutqda jinsni majburiy ko‘rsatadi va stereotiplarni avtomatik ravishda faollashtiradi. Ingliz va o‘zbek tillarida bu zaifroq, ammo generik “he/man” yoki “erkak”

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

soʻzlarining umumiy maʼnoda qoʻllanilishi androtsentrizmni saqlaydi. Tadqiqotlarda gender marking kuchli tillarda gender tengsizligi yuqoriroq ekanligi kuzatilgan.

Diskurs va ommaviy til. Media va adabiyotda ayollar koʻpincha oila, his-tuygʻular haqida gapiradi, erkaklar – ish, siyosat haqida. Misol: Reklamalarda ayollar uy tozalash vositalari bilan, erkaklar avtomobil yoki texnologiya bilan bogʻlanadi. Lingvistik misollarda erkak argumentlari koʻproq “sub’ekt” (faol), ayollar “ob’ekt” (passiv) sifatida keladi. Oʻzbek adabiyotida qahramon nutqida gender stereotiplari (ayol nutqi – yumshoq, erkak nutqi – qatʼiy) saqlanadi.

Miqdoriy kuzatuv: Tanlangan misollarda erkak bilan bogʻliq ijobiy stereotiplar (kompetentsiya, kuch) 60-70% ni tashkil etdi, ayollar bilan bogʻliq salbiy yoki cheklovchi stereotiplar esa yuqori foizni egalladi.

MUHOKAMA

Natijalar shuni koʻrsatadiki, gender stereotiplarining lingvistik ifodasi koʻp qatlamli: til nafaqat stereotiplarni saqlaydi, balki ularni kognitiv darajada mustahkamlaydi (til foydalanuvchilarining tafakkuriga taʼsir qiladi). Oʻzbek tilida leksik-frazeologik mexanizmlar ustunlik qiladi, bu madaniy anʼanalar (patriarxal qadriyatlar) bilan bogʻliq. Ingliz tilida esa diskurs va leksik tanlov orqali stereotiplar yumshoqroq, ammo baribir mavjud.

Rus tilidagi grammatik jins esa nutqni genderlashtiradi. Bu holat ijtimoiy oqibatlariga olib keladi: stereotiplar kasbiy tanlovni cheklaydi (ayollar “erkak” kasblariga kamroq intiladi), oʻzini baholashni pasaytiradi va tengsizlikni saqlaydi. Gender equality paradox (yuqori tenglikdagi jamiyatlarda stereotiplar kuchayishi) ham til omili bilan bogʻliq boʻlishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda gender stereotiplarining lingvistik ifodasi tilning kuchli ijtimoiy vositasi ekanligini isbotlaydi. U stereotiplarni yaratadi, saqlaydi va tarqatadi. Oʻzbek, ingliz va rus tillari misollarida koʻrinadiki, leksika, frazeologiya va diskurs orqali bu jarayon madaniy jihatdan farqlanadi, ammo umumiy mexanizm bir xil. Gender neytral til amaliyotiga oʻtish (gender-sensitive communication) stereotiplarni yumshatishga yordam beradi. Bu nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy oʻzgarish talab qiladi. Tadqiqot gender lingvistikasining Oʻzbekistonda yanada rivojlanishiga hissa qoʻshishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cameron, D. (2003). Gender and Language Ideologies. Oxford University Press.
2. Coates, J. (2015). Women, Men and Language. Routledge.
3. Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2013). Language and Gender. Cambridge University Press.
4. Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis. Longman.
5. Holmes, J. (1995). Women, Men and Politeness. Longman.
6. Lakoff, R. (1975). Language and Woman's Place. Harper & Row.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

7. Litosseliti, L. (2006). Gender and Language: Theory and Practice. Hodder Arnold.
8. Tannen, D. (1990). You Just Don't Understand. Ballantine Books.
9. Tannen, D. (1994). Gender and Discourse. Oxford University Press.
10. Mahmudov, N. (2010). Til va nutq madaniyati. Toshkent.
11. Yoʻldoshev, B. (2019). Til va gender masalalari. Toshkent.
12. Qodirova, D. (2020). Gender nutqi va uning lingvistik xususiyatlari. Filologiya masalalari, 3(2), 45–52.